

1.1.7 Scénáře

Čtení je činnost, která je vykonávána za nějakým účelem. Čtenář se snaží dosáhnout konkrétního cíle, jakým je například vyhledání informací či porozumění určitému tématu natolik dobře, aby o něm mohl diskutovat s vrstevníky. V mnoha běžně používaných čtenářských testech je však „cílem“ pouze jednoduše odpovědět na několik samostatných otázek týkajících se úryvku nějakého textu a poté se přesunout k dalšímu úryvku, který se týká něčeho jiného. Na rozdíl od těchto uměle vytvořených testů byly nové úlohy pro měření čtenářské gramotnosti v roce 2018 založeny na tzv. *scénářích*, které navozují modelové situace charakterizované určitým záměrem. Každá úloha má svůj fiktivní scénář, který vymezuje cíle, kterých by měli žáci při čtení textu či souboru textů dosáhnout. Čtenář pak může uplatňovat své čtenářské dovednosti v určitém kontextu a za jasným účelem. Texty v jednom scénáři mohou být různorodé a převzaté například z literatury, učebnic, e-mailů, blogů, webových stránek, novinových článků, historických dokumentů atd.

Scénáře využívají možnosti počítačového testování, například možnost předkládat zdrojové texty postupně, poskytovat žákům zpětnou vazbu nebo upravovat obtížnost úkolů podle úrovně zvládnutí předchozích úkolů. Scénáře přirozeně navazují na přístup typický pro šetření PISA, kdy je obsah testu rozdělen do tematicky souvisejících jednotek.

Scénáře byly vytvořeny tak, aby reprezentovaly širokou škálu čtenářských situací. Situací se přitom rozumí kontext a zamýšlený účel použití textu. Koncepční rámec popisuje různé typy situací, které mají úzký vztah ke scénáři dané úlohy:

- Osobní situace – texty se vztahují k osobním zájmům jedince nebo k udržování osobních styků s jinými lidmi. Patří k nim osobní dopisy, beletrie, biografie a informační texty, které lidé čtou ze zájmu ve volném čase. Z elektronických textů k nim patří osobní e-maily, SMS zprávy a blogy psané deníkovou formou.
- Veřejné situace – texty předpokládají více či méně anonymní kontakt s druhými a často se dotýkají obecných společenských záležitostí. Tato kategorie textů zahrnuje oficiální dokumenty a informace o veřejných událostech. Dále sem patří diskuzní fóra, zpravodajské weby a veřejná oznámení publikovaná na internetu nebo v tisku.
- Vzdělávací situace – texty jsou navrženy pro účely výuky. Takové texty si čtenář často sám nevybírá, ale jsou mu zadány vyučujícím. Typickými příklady vzdělávacích textů jsou tištěné či elektronické učebnice a interaktivní výukový software.
- Pracovní situace – texty podporují vykonání pracovního úkolu. Příkladem mohou být texty související s hledáním zaměstnání pomocí inzerátů či webových stránek nebo texty, které poskytují nějaký návod či pokyny.

1.1.8 Úkoly

Každý scénář se skládá z jednoho či více úkolů. V každém úkolu mohou být žákům kladeny různé otázky k textům, a to jak tradiční otázky zjišťující porozumění textu (prostřednictvím vyhledání informace, vyvození závěru apod.), tak i složitější úkoly vyžadující syntézu a propojení několika textů, posouzení výsledků vyhledávání na webu či ověřování informací napříč texty. Každý úkol je zaměřen na hodnocení jednoho kognitivního procesu definovaného v konceptním rámci. Úkoly mohou být ve scénáři seřazeny s rostoucí obtížností.

1.1.9 Plynulé čtení

Když se žáci teprve učí číst, stává se, že provádějí spíše tzv. mechanické čtení, při němž se soustředí zejména na samotné dekódování slov či na větnou stavbu a nevěnují tolik pozornosti celkovému významu textu. Plynulé čtení vyžaduje, aby žák dokázal automaticky a přesně rozpoznat jednotlivá slova, následně je pochopit, seskupit do souvislého celku a porozumět tak celkovému smyslu textu. Potvrdilo se, že plynulé čtení je základním pilířem pro úspěšné zvládnutí náročnějších čtenářských procesů. Protože u některých žáků může mechanické čtení přetrvávat i v patnácti letech, bylo do šetření PISA 2018 zahrnuto také zjišťování úrovně plynulého čtení, které umožňuje lépe hodnotit a popsat čtenářské dovednosti žáků s nízkou úrovní čtenářské gramotnosti. Pro tento účel definuje PISA plynulé čtení jako schopnost snadno, efektivně a s porozuměním číst jednoduché texty.